

Слісаренко Олекса Андрійович

Життя та творчість

Олекса Слісаренко (1891-1937)

Слісаренко Олекса Андрійович народився 28 березня 1891 р. на хуторі Конівцов, Шатовської волості, Вовчанського повіту на Харківщині (нині село Шипутове, Великобурлуцького району). Батько майбутнього письменника, Андрій Прокопович Снісар, назвав свого сина, свою п'яту дитину, Олексою. А під час хрестин глухуватий піп записав хлопчика сином Слісаря (звідси й пішло Слісаренко). Багатодітна сім'я Снісарів, в якій пізніше народилося ще двоє дітей, недовго затрималася на хуторі. В зв'язку з матеріальними нестатками, батько, який працював майстром на панській лимарні, змушений був шукати нові заробітки й переїхав у хатнянській маєток Генрихова. Олексі на ту пору виповнилося дев'ять років. Настав час подумати про його освіту. Хлопчика віддали до сільської школи. Наука давалася Олексі легко. Він виявляв неабиякі математичні здібності. 1901 року батько черговий раз змінив місце роботи. Цього разу родина переїхала до села Засупаївки, що розкинулося на березі мальовничого озера неподалік від Яготина.

Саме в Яготині Олекса й продовжив своє навчання: став учнем місцевої двокласної школи. Учився, як і раніше, добре. Та невдовзі йому довелося розлучатися зі своїми новими друзями — батько ще раз поміняв місце роботи. На цей раз шлях багатодітної сім'ї Снісарів проліг у село Сергіївку Лебединського повіту. Тут Олексу віддали до церковно-приходської школи. Роки навчання в ній залишились у пам'яті Слісаренка надовго: жадібний до знань хлопчина нарешті зустрів людину, яка багато в чому вирішила його майбутню долю. Йдеться про вчительку словесності С.А Люмінарську. Вона мала значний вплив на смаки та вподобання підлітка, відкриваючи перед ним чарівний світ літератури українських та російських класиків.

Після закінчення церковно-приходської школи хлопчину віддали на службу до місцевої контори — треба було заробляти на хліб. Почалися нудні й сірі будні. Проте Олексин дядько, рідний материн брат Н.В Кисельов, знаючи про здібності племінника, вирішив допомогти йому влаштувати життя інакше... Через деякий час юнак вступив до Кучерівської сільськогосподарської школи. Однак навчався він у цьому закладі недовго. Не міг витримувати байдужість і рутину, яка панувала в усьому: і в системі викладання предметів, і в стосунках примітивних педагогів та безталанних учнів. Однак Олексу чи не найбільше вражала тупість і самодурство директора. Вразливий юнак кидає школу і починає самотужки готуватися до вступу в Харківську середню хліборобську школу.

Сподівання здійснилися: 1906 року Олекса Слісаренко став учнем "хліборобки". Нове оточення, незвичні умови життя, бурхливі події, під час яких не лише десь у місті, а й у самій школі відбувалися політичні сходки, що закінчувалися співом революційних пісень. Він дорослішав й незабаром почав брати активну участь в обговоренні не тільки

художньої, а й філософської та політичної літератури. Тогочасну атмосферу життя учнів "хліборобки" О.Слісаренко пізніше змалював у повісті "Страйк". На час навчання в школі припали й перші спроби віршувати. Як і більшість початківців юний Слісаренко наслідує тих, ким захоплюється — Бальмонт, Бунін, Олесь, популярні поети-символісти. Їхніми мотивами та настроями пройняті перші вірші Слісаренка. Декілька з цих ранніх віршів 1910 року з'явились у підпільному студентському журналі "До праці".

1912 року, після закінчення "хліборобки", Слісаренко перейшов на практичну роботу. Але працював недовго. Перша світова війна. Двадцятилітній Олекса Слісаренко змінив цивільний одяг на солдатський мундир. Від рядового — до офіцера-артилериста — такий шлях письменника у роки війни. Шість років перебування у війську були творчо безплідними. Натомість на фронті його захоплює вир революційної боротьби. Разом з багатьма іншими по-революційному настроєними однополчанами він самовільно демобілізується з фронту й вирушає до Києва. Йшов 1918 рік. Після нетривалої роботи агрономом, Олекса Слісаренко стає до літературної праці.

1919 року вийшла перша його збірка — "На березі Кастальському", перейнята символістськими мотивами. Проте, захопившись футуризмом — "найпередовішою", "найреволюційнішою" течією, — він змінює свій стиль. До надрукованої 1923 року збірки "Поеми" увійшли кілька футуристичних поем, що були справжніми гімнами машинній цивілізації, техніці, з розвитком якої автор пов'язував надії на кардинальні зміни в житті людства.

З часом письменник відходить від футуризму і з "Аспанфуту" ("Асоціації панфутуристів") переходить до "Гарту". Відкритість останньої сприяла тому, що довкола неї згрупувалось багато відверто слабких авторів. На знак протесту група членів "Гарту" на чолі з М.Хвильовим утворили нову організацію — Вапліте. До її складу ввійшов і Олекса Слісаренко. Його цілком влаштовувала гостра позиція ваплітян щодо неучтва та халтури, що були широко представлені в українській літературі. Приналежність письменника до "академіків" була своєрідною високою оцінкою його тогочасних літературних здобутків.

В цей час письменник починає писати прозу. Першим досвідом прозаїка стала збірка оповідань "У болотах" (1924). Далі — одна за одною — виходять нові книги О.Слісаренка: "Плантації" та "Сотні тисяч сил" (1925), "Камінний виноград", "Сліди бурунів" та "Спроба на огонь" (1927). Вийшли друком повісті "Бунт" (1928) та "Страйк" (1932). Крім цього, було опубліковано романи "Зламаний гвинт" (1928), "Чорний Ангел" (1929), "Хлібна ріка" (1932). Визначальною рисою прози Слісаренка була виняткова увага до сюжету як головної рушійної сили твору. На тлі ліричних, з м'яким сюжетом новел і повістей середини 20-х років, проза письменника одразу ж привернула до себе увагу і критиків, і читачів. Разом з тим письменника гостро критикували за слабе ідейне навантаження творів та їх ретроспективне спрямування. Той же І.Кулик заявляв, що Слісаренко "ніколи не був нашим", себто пролетарським письменником. Намагаючись довести протилежне, головний редактор "Книгоспілки" опинився в ролі громадського обвинувача на процесі так званої "Спілки визволення України" (СВУ). Так

само, аби підтвердити своє пролетарське походження, письменник береться за написання кон'юнктурних творів на соціальні замовлення ("Зламаний гвинт", "Хлібна ріка"), після виходу яких він у цілому отримав схвальні відгуки преси.

Проте... Роман "Хлібна ріка" надійшов до читачів у роки голоду: завершувався 1932-й безхлібний рік, надходив ще страшніший — 1933-й. Дійсність, до якої прагнув наблизитися у своїх творах О.Слісаренко, виявилася протилежною. Саме тому письменник почав усе частіше засиджуватися над архівними та історичними матеріалами. Він заглиблюється в третє та четверте тисячоліття до нашої ери, планує приступити до написання історичного роману про скіфів та греків-колоністів. Пишучи ці твори, він міг лишатися самим собою й не виступати в ролі ілюстратора "великого перелому", трагічним наслідком якого стали напіввимерлі села. Однак здійснити свої творчі задуми, навіть попри доведену лояльність, письменнику не судилося.

29 квітня 1934 року до Харківського будинку письменників "Слово" під'їхав чорний автомобіль. У квартиру № 34, де мешкав Олекса Андрійович, постукали... Не допомогли письменникові навіть написані на тему дня романи, які вщент розвінчували міжнародних терористів, славили непримиренну класову боротьбу та оспівували перші кроки колгоспного будівництва. "Ворогом народу" став колишній громадський обвинувач процесу СВУ.

На першому етапі допитів Слісаренко "зізнався" в приналежності до підпільної контрреволюційної організації, яка ставила за мету повалення Радянської влади і встановлення фашистської диктатури на Україні. Через два місяці після арешту О.Слісаренко відмовився від цих "зізнань", заявивши, що дав їх під фізичним впливом слідчого, втративши контроль над свідомістю і перебуваючи в стані моральної прострації. Після цього почалося тривале добування від Слісаренка зізнань у найтяжчій, як думається, "вині": приналежності до "Вапліте". Письменник не заперечував своїх зв'язків із цією організацією і дав їй таку характеристику:

"Тоді я на цю групу дивився як на приховане націонал-демократичне угруповання, а тепер розглядаю її як групу, котра могла бути первинним осередком фашистської організації... Єдиним моїм політичним виступом проти цієї групи був виступ на процесі СВУ, в якому я в своїй промові підкреслив роль хвильовизму як продовження СВУ, поставивши знак рівності між Хвильовим і літературною групою СВУ на чолі зі Старицькою-Черняхівською".

На суді О.Слісаренко ще раз відмовився від своїх попередніх зізнань про участь у контрреволюційній організації, але це вже нікого не цікавило. За вироком Військового трибуналу Українського військового округу О.Слісаренка позбавили волі на 10 років, прав — на 3 роки, "без конфіскації имуществ, в виду отсутствия такового". Письменника заслали до одного з соловецьких концтаборів. 3 листопада 1937 року його розстріляли.

Твори: Бунт (1964); Чорний ангел (1990).